

---

*Місце та роль
народного мистецтва
у культурному просторі
XXI століття: осередки,
майстри, художні ідеї*

УДК 745.52 (= 161.2) "21"

Романа ДУТКА

**ШЛЯХИ АКТУАЛІЗАЦІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ВИБІЙКИ
У XXI СТОЛІТТІ**

Зауваги до теми конференції, способи залучення народної вибійки до сучасної мистецької практики, досвід львівського промислового жіночого кооперативу «Українське Народне Мистецтво».

Ключові слова: вибіячані тканини, актуалізація традиції, Львів, кооператив «Українське Народне Мистецтво».

© Р. ДУТКА, 2018

Обрана тема конференції «Народне мистецтво XXI століття: актуальні напрямки досліджень» стверджує існування народної творчості в Україні й поза нею і у XXI столітті. Окремі галузки прекрасного дерева народного мистецтва призупиняють ріст, проте згодом знову розквітають, виростає нове галуззя, увібравши потенціал національної художньої традиції. Народне мистецтво є важливим чинником творення повновартісної особи зі здоровою національною та естетичною поставою. Воно є дієвим засобом свідомого формування бажаних мистецьких уподобань через залучення вже змалку до індивідуальної творчості у межах етнічного художнього виміру, на засадах рідного мистецтва. Пригадування і повторювання на практиці елементів народної мистецької спадщини дає змогу зберегти живою національну художню традицію і залучити її до контексту культури теперішнього і майбутнього. Народне мистецтво — яскрава ознака етнічної окремішності — може бути дієвим засобом спротиву асиміляції, утвердженню національної свідомості та гідності, об'єднання різних суспільних верств народу, поважним економічним чинником.

Для залучення народної вибійки до сучасної мистецької практики найперше необхідно забезпечити суто зорове знайомство з цим видом тканин, влаштувавши виставки. Вперше щойно у 2015 р. українська вибійка стала самостійним експозиційним матеріалом. З 12 червня по 15 вересня у Національному музеї українського народного декоративного мистецтва діяла потужна виставка «Українська вибійка XVIII—XIX століття». Організатори визнали, що ці пам'ятки можуть слугувати невичерпним джерелом натхнення для художників та аматорів декоративного мистецтва, що працюють в галузі текстилю. По-друге, для актуалізації вибійки необхідно опублікувати існуючі наукові праці за темою, підготувати науково-популярні та альбомні проекти. По-третє потрібно пошукати уже прийнятний досвід застосування традицій вибійки. Вперше таке здійснив у кінці 30-х рр. XX ст. львівський промисловий жіночий кооператив «Українське Народне Мистецтво», заснований у 1922 р. зусиллями Союзу Українок. Він був особливим винятком серед промислових кооперативів через обрану незвичайну мету — підтримку народного мистецтва, найперше — вишивки, та плекання домашньої культури. Працівники кооперативу боролися за українську ідею через пропаганду українізації то-

Іл. 1. Жіночий літній діловий одяг — чорна спідничка та блузка з вибіяченої тканини з автентичним бойківським візерунком чорної барви. Акцент вбрання — червоні гудзики. Демонструє співачка Рена Яросевич (у майбутньому — Рената Андерс) на показі української моди у Львові

Іл. 3. Проект жіночого літнього вбрання з вибійки від Софії Вальницької та його виконання у матеріалі з яворівської мальованки у майстерні кооперативу «Труд». Акцент вбрання — зелений лаковий пояс. Демонструє Надія Вітовська на показі української моди у Львові

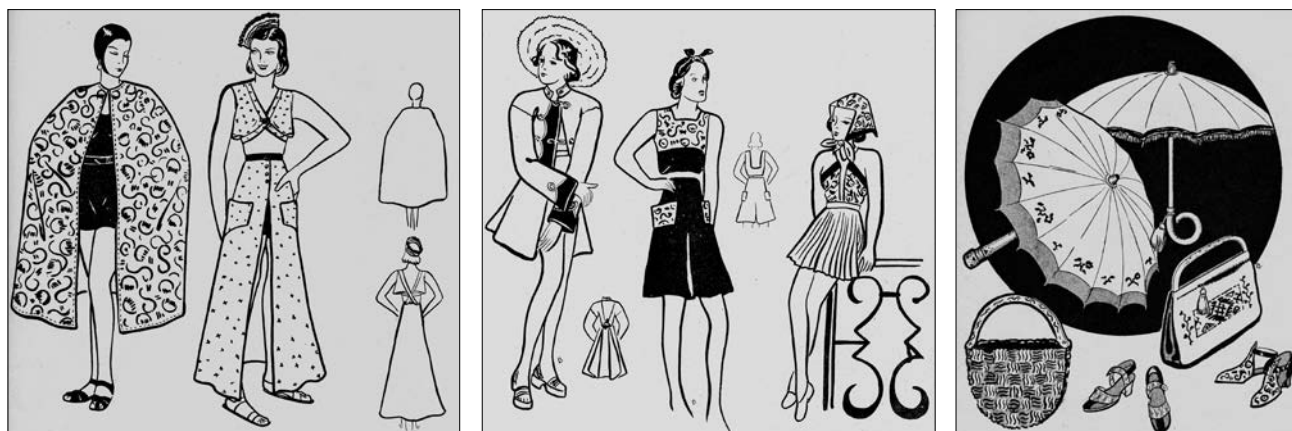
Іл. 2. Проект жіночого літнього ділового вбрання з вибійки від «Нової Хати»

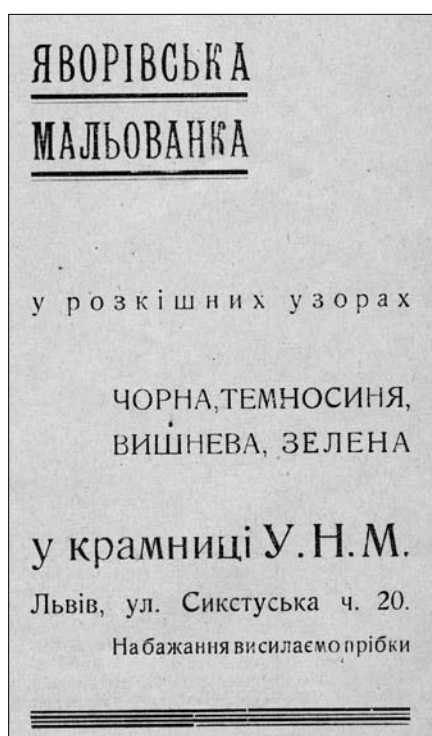
Іл. 4. Жіночий літній буденний одяг за проектом Марії Охримович — темно-синя блузка і спідничка з темно-синьої вибійки з автентичним яворівським візерунком «огірочки». Демонструє Надія Вітовська на показі української моди у Львові

Іл. 5. Проект жіночого пляжного вбрання з вибійки від «Нової Хати»

Іл. 6. Проект жіночого пляжного вбрання та аксесуарів з вибійки від Софії Вальницької

Іл. 7. Реклама вибійки з автентичними яворівськими візерунками у «Новій Хаті»

гочасного міського вбрання, облаштування житла і храму. Вони переконували українське громадянство про художню та націєутверджуючу цінність народного мистецтва, впроваджуючи до вжитку автентичні зразки чи їх точні копії, втілюючи традиційні особливості народних пам'яток у новостворювані модні вироби, заохочуючи особисту творчість. Таким чином угрунтовувалися національні риси найперше у міську частину українського суспільства, яка, як відомо, зазнавала найбільшого асиміляційного впливу. У такий спосіб у тогочасних політичних умовах було можливим підтримувати і жи-

вити національну ідею, зокрема — візуально. Працівники кооперативу намагалися українізувати якнайбільшу частку предметного оточення українця та усі різновиди та компоненти вбрання — від білизни і пляжних костюмів до вечірньої сукні. Проблема українізації міського вбрання, української моди не втрачає актуальності відколи її окреслили діячі кооперативу «Українське Народне Мистецтво». Утвердження «українського стилю» у повсякденні, у творенні національно означеного сучасного модного одягу та облаштування помешкання і храму є незаперечно їх високою заслугою. Сучасна мистецька практика в царині створення національно впізнаваних проектів зможе знайти оперття на цьому цінному досвіді. Маємо приклад вдалого вирішення проблеми засвоєння сучасниками мистецької спадщини. А це — один з найдієвіших засобів спротиву глобалізації, яка провокує етнічне знеособлення у різних ділянках культури та відбирає можливість особистої творчості майже у цілого суспільства.

Близько десятка літ кооператив «У.Н.М.» займався творенням української моди, залучаючи автентичну вишивку до сучасних моделей вбрання. У кінці 30-х рр. у пошуках новизни зародилася ідея впровадити у проекти вибійчані тканини. Народне вибійництво на той час, у міжвоєнні роки ХХ ст., на західноукраїнських землях ще було діючим промислом. У побутовому вжитку такі вироби були присутні і до 70-х рр. ХХ ст. Це складає особливість вітчизняного вибійництва олійними фарбами, яке утрималося до Другої світової війни, коли в інших країнах Європи заглохло ще у XVIII ст. Кооператив виготовляв з вибійки з автентичними візерунками різно-

манітні компоненти одягу або їх елементи. Розмаїття вибіячених візерунків давало змогу добирати геометричні чи рослинні мотиви різного виміру, смугасті чи вільні рапортні композиції. Збереження автентичності орнаментики — пряме цитування — якнайкраще забарвлювало вбрання модних фасонів в український колорит. Моделі з вибійки переважно призначалися для повсякденного вжитку, для дому, спорту, пляжу (іл. 1—7). Проте мистецтвознавець Мирослава Чапельська на львівському Вечорі народної ноші у червні 1938 р. «була у вечірній сукні з мальованки («мальованка», «друкваниця», «димка» — місцеві назви вибійки. — Р. Д.) вибитої цегловою фарбою, до неї було намисто з коралів і стилева зачіска» [2].

Великою популярністю користувалася яворівська і бойківська вибійки, орнаментика яких відзначалася високим ступенем своєрідності. Вибійка поряд з вишивкою стала особливою ознакою українськості. Вибійчане вбрання зумисне з такою метою одягали, зокрема, мисткині Олена Кульчицька і Ярослава Музика, учителька гімназії Савина Сидорович і популярна співачка Рена Яросевич (згодом Рената Андерс). Проекти моделей були настільки вдалим, що ідею підхопили і навіть привласнили сусіди. На міжнародній виставці ремесла у Берліні 1938 р. відвідувачка — українка Марія Пастернак впізнала на манекені «нашу рідну яворівську мальованку. На radoщах хотілося її повитати в голос, рукою погладити елегантний плащик на шовковій гранатовій сукні і тихо запитати: «Звідки ти взялася тут?» — Відповідав за неї напис над станком — «мода польска» [1].

На жаль нам невідоме збережене вбрання з вибійки, яке пропонував кооператив. У часописі закладу «Нова Хата» в останніх числах перед «визволенням» 1939 р. подано проекти пляжного одягу Софії Вальницької і кілька світлин, що демонструють моделі в матеріалі. Напрямок роботи із залученням вибійки був на початковій стадії. Відомі події не дали йому можливості розвинутися настільки потужно, як це відбулося з декором вишивкою. Проте вибіячений костюм з гардеробу Олени Львівни Кульчицької найімовірніше походить саме від кооперативу «Українське Народне Мистецтво», з яким художниця співпрацювала (іл. 8—9). Це жакет ефектного покрою (приталений, дискретно зіпнутий тільки

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 2 (140), 2018

Іл. 8. Вибійчаний жакет з гардеробу Олени Кульчицької. НМЛ 47303,84 x 137 см. Вигляд спереду і ззаду. Світлина Р. Метельського

на рівні талії непомітними затрясками, з подовженими полами, ззаду забраними від пояса у легкі фалди, з заокругленим вирізом для шиї, краї пілок вгорі відгорнені назовні у вигляді коміра, обшиті білим полотном та заправовані) та звичайна пряма ледь поширена до долу спідниця з яворівської мальован-

Іл. 9. Вибійчана спідниця з гардеробу Олени Кульчицької. НМЛ 47304,79 x 78 см. Світлина Р. Метельського

ки на лляному полотні. Тканина виробів не лише демонструє автентичний візерунок, але й сама є питомо народного виконання — і полотно, і вибійка. Легкий прозорчастий візерунок якнайкраще надавався для літнього відпочинкового чи й ділового вбрання. Збереглася світлина сестер Кульчицьких під час вакацій, на якій бачимо Олену Львівну в згаданому жакеті. Тоді мисткиня поєднала його з білою спідничкою, білі вилоги жакета добре з нею гармонують, а все — вдало виявляє красу вибійчаного візерунку. Фото вперше буде опубліковане у 2018 р. у черго-

вому альбомі творів Олени Кульчицької, який підготували працівники Художньо-меморіального музею її імені у Львові.

Спосіб впровадження традиційної вибійки в сучасний мистецький процес працівниками кооперативу «Українське Народне Мистецтво» вважаємо особливо вдалим та гідним наслідування і у XXI столітті.

1. Пастернакова М. Міжнародна виставка ремесла в Берліні / Марія Пастернак // Нова Хата. — 1938. — Ч. 17—18. — С. 4.
2. Четвертий вечір народної ноші / ред. стаття // Нова Хата. — 1938. — Ч. 6. — С. 13.

Romana Dutka

WAYS OF UPDATING UKRAINIAN FOLK PRINTED FABRIC IN THE XXI CENTURY

Notes to the subject of the conference, ways of application of the folk printed fabric in modern art practice, experience of Lviv women's cooperative «Ukrainian Folk Art».

Keywords: printed fabrics, updating of tradition, Lviv, cooperative «Ukrainian Folk Art».

Romana Dutka

ПУТИ АКТУАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ НАБОЙКИ В ХХІ ВЕКЕ

Замечания к теме конференции, способы введения народной набойки в современную художественную практику, опыт львовского промышленного женского кооператива «Украинское Народное Искусство».

Ключевые слова: ткани из набойки, актуализация традиции, Львов, кооператив «Украинское Народное Искусство».